

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Τόμος Δεύτερος

- Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ
- Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
- Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

INTRODUCTION
TO RELIGIOUS FOLKLORE

Volume 2

Annual Feasts - Rituals of Life - Popular Worship

M. G. VARVOUNIS
Professor of Folklore
Democritus University of Thrace

**INTRODUCTION
TO RELIGIOUS FOLKLORE**

Volume 2

**Annual Feasts - Rituals of Life
Popular Worship**

**K. & M. ANT. STAMOULIS PUBLICATIONS
THESSALONIKI**

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ
Καθηγητής Λαογραφίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ**

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

**Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ - Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ**

**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ**

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ – Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ – Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ
ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
Π. Π. Γερμανού – Ιω. Μιχαήλ 2
546 22 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Τηλ. 2310-264.748
2310-900.777
69.46.461.460
email: anstamoulis@hotmail.com
www.stamoulisant.gr
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2017

ISBN (τόμ. 2^{ος}) 978 - 618 - 5161 - 86 - 6
ISBN (set) 978 - 618 - 5161 - 84 - 2

Όλα τα δικαιώματα μετάφρασης, αναπαραγωγής και προσαρμογής
κατοχυρωμένα για όλες τις χώρες του κόσμου.
Copyright © by ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, 2017
All rights reserved

Στην ιερή μνήμη του πατέρα μου
ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΕΜΜ. ΒΑΡΒΟΥΝΗ (1927-2016)

*Δεν σε ξεχνάει το σπίτι σου και όλοι οι δικοί σου,
όσο περνάει ο καιρός τόσο ανεβαίνει ο πόνος*

[Γερ. Παπατρέχας, *Δημοτικά τραγούδια του Ξηρόμερου*, 1992]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11
Εισαγωγικά	15

Κεφάλαιο Α΄

Ο κύκλος του χρόνου: εποχικά έθιμα και τελετουργίες

.....	33
I. Χειμωνιάτικα	35
1. Οι μήνες (Δεκέμβριος – Ιανουάριος – Φεβρουάριος)	35
α. Δεκέμβριος	35
β. Ιανουάριος	49
γ. Φεβρουάριος	57
2. Οι εορτές του Δωδεκαημέρου	67
II. Ανοιξιάτικα	86
1. Οι μήνες (Μάρτιος – Απρίλιος – Μάιος)	89
α. Μάρτιος	89
β. Απρίλιος	93
γ. Μάιος	96
2. Ο κύκλος των εορτών του Πάσχα	106
α. Η περίοδος της Αποκριάς	106
β. Η Μεγάλη (Τεσ)σαρακοστή	113
i. Καθαρή Εβδομάδα	116
ii. Κυριακή της Ορθοδοξίας	121
iii. Κυριακή της Σταυροπροσκυνήσεως	121
iv. Τετάρτη του Μεγάλου Κανόνος	122
γ. Σάββατο του Λαζάρου	122
δ. Κυριακή των Βαΐων	125
ε. Μεγάλη Εβδομάδα	129
i. Μεγάλη Δευτέρα	130
ii. Μεγάλη Τετάρτη	131
iii. Μεγάλη Πέμπτη	132
iv. Μεγάλη Παρασκευή	134
v. Μεγάλο Σάββατο	136
ς. Ανάσταση: Πάσχα και αναστάσιμες εθιμικές τελετουργίες	141
ζ. Διακαινήσιμος Εβδομάδα	149
η. Κυριακή του Θωμά	155
θ. Μεσοπεντηκοστή	158
ι. Ανάληψη	159

ια. Πεντηκοστή	160
ιβ. Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος	163
III. Καλοκαιρινά	164
1. Οι μήνες (Ιούνιος – Ιούλιος – Αύγουστος)	165
α. Ιούνιος	165
β. Ιούλιος	175
γ. Αύγουστος	183
2. Του καιρού και της συγκομιδής	191
IV. Φθινοπωρινά	195
1. Οι μήνες (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος – Νοέμβριος)	195
α. Σεπτέμβριος	195
β. Οκτώβριος	204
γ. Νοέμβριος	210
2. Της φύσης και του καθαγιασμού της	224
α. Η ευετηρία και η τελετουργική επίτευξή της	224
β. Ο καθαγιασμός και ο καθαρισμός της φύσης	226
γ. Το πρωταρχικό νερό	232
δ. Τα ζώα	236
ε. Τα φυτά	238
ς. Συμβολική χρήση υλικών	245
ζ. Η φωτιά και η εστία	246

Κεφάλαιο Β΄

Ο κύκλος της ζωής

.....	251
I. Γέννηση	251
II. Γάμος	263
III. Θάνατος	272

Κεφάλαιο Γ΄

Ο κύκλος της λατρείας

.....	287
I. Αγιολατρία	287
II. Στοιχειολατρία	296
III. Τελετουργικές πρακτικές	308
1. Τελετουργικά είδη	308
α. Λειτουργικά είδη και σκεύη	308
β. Ιερά αντικείμενα και σύμβολα	313
γ. Λατρευτικά	316
2. Τελετουργικές πράξεις	323

α. Λειτουργικές	323
β. Λατρευτικές	336
γ. Αφιερωματικές	346
δ. Αποτρεπτικές	355
ε. Θεραπευτικές	356
3. Τελετουργικοί λόγοι	359
4. Προχριστιανικά επιβιώματα	362
Επιλογικά και συμπερασματικά: τελετουργίες της ζωής και του χρόνου στον αστερισμό της νεωτερικότητας	365
Βιβλιογραφία	377
α. Ελληνόγλωσση	377
β. Ξενόγλωσση	389
Summary	397
Ευρετήρια	409
A. Ευρετήριο εννοιών και πραγμάτων	411
B. Ευρετήριο ονομάτων	462
Γ. Ευρετήριο τόπων	479
Βιογραφικό σημείωμα Μ.Γ. Βαρβούνη	487

Το μετά χείρας βιβλίο προορίζεται για εισαγωγικό βοήθημα, τόσο για φοιτητές, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς, όσο και για ερευνητές που ενδιαφέρονται για τον λαϊκό πολιτισμό και τις ποικίλες εκδηλώσεις του. Υπό το πρίσμα αυτό, δεδομένου ότι το βιβλίο γράφτηκε στην Ελλάδα και απευθύνεται αρχικά σε ελληνόφωνο κοινό, είναι νομίζω κατανοητή η επικέντρωση σε αντίστοιχες μορφές και εκδηλώσεις του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, σε στοιχεία δηλαδή της ελληνικής θρησκευτικής λαογραφίας, τα οποία ωστόσο συχνά υπάγονται στα ταξινομικά, ειδολογικά, εννοιολογικά και ερμηνευτικά σχήματα που σχετίζονται με την αποτύπωση και μελέτη της παραδοσιακής θρησκευτικής συμπεριφοράς σε πανανθρώπινο επίπεδο.

Πράγματι, η μελέτη τόσο των εθνικών λαογραφικών όσο και των διεθνικών εθνολογικών και ανθρωπολογικών δεδομένων, μέσα από ένα πλήθος περιπτώσεων μελέτης (case studies) από διάφορους λαούς και περιοχές του πλανήτη μας, δείχνει ότι παρόμοιες κατά μείζονα λόγο είναι οι ιδέες, οι ανάγκες και οι πρακτικές που σχετίζονται με την τελετουργική σχέση του ανθρώπου με το θείον, το υπερφυσικό και το επέκεινα. Σχετίζονται δηλαδή με αυτό που ονομάζουμε «θρησκεία», και το οποίο αποτελεί την τελετουργική ανάπτυξη διαφόρων θρησκευτικών πίστσεων, αντιλήψεων και αποκαλύψεων, στην οποία επικάθηνται ανά τους αιώνες διάφορες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες.

ISBN (SET) 978-618-5161-84-2

ISBN (Τόμ. 2ος) 978-618-5161-86-6

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ / ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Π. Π. Γερμανού 38 - Ι. Μιχαήλ 2, 546 22 Θεσσαλονίκη, τηλ.: 2310 264748, 900777, 6946461460
e-mail : anstamoulis@hotmail.com • www.biblionet.gr (Σταμούλης Αντ.) • www.osdelnet.gr (Σταμούλης Αντ.)
• www.stamoulisant.gr